

COLLECTION

Innovation, integration and modern
problems in the scientific activities of young
researchers and students: theory and
practice

www.d-pressa.com

31
MARCH

Jizzakh, Uzbekistan

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION OF
THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

JIZZAKH BRANCH OF THE NATIONAL UNIVERSITY OF UZBEKISTAN
NAMED AFTER MIRZO ULUGBEK

SCIENTIFIC JOURNAL OF SCIENCE TECHNOLOGY & DIGITAL FINANCE
JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENCE NETWORKS

Innovation, integration and modern problems in the scientific activities of young
researchers and students: theory and practice collection of materials of the
international scientific and practical conference on the topic

(March 31, 2026)

Jizzakh-2026

Innovation, integration and modern problems in the scientific activities of young researchers and students: theory and practice – Jizzakh: Department of economics and tourism of Jizzakh branch of the national university of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, March 31, 2026, 990 pp.

Editors in charge: Ass.prof. Soy M.P.

In the collection of materials of the conference, the role and role of Science, Education and production in the era of globalization, the pressing problems of the issues of interaction of these processes, feedback on their solutions were presented by mature specialists of the field.

In addition, research on the scientific and practical topic, carried out in the economics, Exact Sciences, Natural Sciences and socio-humanities during the globalization period, information is presented in the scientific and practical fields, which includes the latest innovative technologies in the fields of production.

It can be argued that this collection is one of the specific intersections of current thoughts and innovative ideas of the world of science. This scientific and practical conference was actively attended by professors and scientific researchers engaged in scientific research in Uzbekistan and foreign countries. In increasing the position of the scientific and practical conference, the professors and teachers of domestic and foreign higher educational institutions made a significant contribution.

Professors and teachers of foreign higher educational institutions who actively participated in the work of the conference made a worthy contribution to the high level of interaction with scientists of our country. The processes of international cooperation with foreign countries and exchange with them in the field of Science in the era of globalization have a positive effect on the development of Higher Education, the fields of Science and production. The materials of this conference are special in that they include a wide range of research, from theoretical developments to practical solutions, demonstrating the diversity of approaches and directions in this area.

In conclusion, it should be noted that this scientific and practical conference will be a very useful collection for everyone who is interested in modern research in the fields of further development of Higher Education, Science, Education and production in the era of globalization. The authors are responsible for the content and quality of the articles and abstracts included in the collection.

IQTISODIY KO‘RSATKICHLARNI STATISTIK TAHLIL QILISH USULLARI

Keldibekova Zulfiya Do‘siyrovna

O‘zMU JF 1- kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada iqtisodiy ko‘rsatkichlarni statistik tahlil qilish usullari va ularning iqtisodiy jarayonlarni baholashdagi ahamiyati yoritiladi. Statistik tahlil yordamida yalpi ichki mahsulot, inflyatsiya, bandlik darajasi hamda investitsiya ko‘rsatkichlari kabi muhim iqtisodiy indikatorlarning dinamikasi o‘rganiladi. Shuningdek, maqolada statistik usullar, jumladan, o‘rtacha ko‘rsatkichlar, indekslar, regressiya va korrelyatsiya tahlili orqali iqtisodiy holatni aniqlash va prognozlash imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari iqtisodiy qarorlar qabul qilishda statistik tahlilning muhim vosita ekanligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: statistik tahlil, iqtisodiy ko‘rsatkichlar, regressiya, korrelyatsiya, indekslar, iqtisodiy prognozlash.

Kirish. Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy jarayonlarni to‘g‘ri baholash va samarali boshqarish uchun ishonchli ma‘lumotlarga asoslangan tahlil zarur. Iqtisodiy ko‘rsatkichlar mamlakat iqtisodiy holatini aks ettiruvchi muhim indikatorlar bo‘lib, ularni chuqur o‘rganish va tahlil qilish iqtisodiy siyosatni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan statistik tahlil usullari iqtisodiy jarayonlarni ilmiy asosda o‘rganishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi.

Iqtisodiy ko‘rsatkichlar, jumladan yalpi ichki mahsulot, inflyatsiya darajasi, bandlik va investitsiya hajmi doimiy ravishda o‘zgarib turadi. Ushbu o‘zgarishlarni aniqlash, ularning sabablarini tahlil qilish hamda kelajakdagi tendensiyalarni prognozlash statistik metodlar yordamida amalga oshiriladi. Ayniqsa, o‘rtacha ko‘rsatkichlar, indekslar, regressiya va korrelyatsiya tahlili iqtisodiy jarayonlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlashda muhim o‘rin tutadi.

Mazkur maqolaning maqsadi iqtisodiy ko‘rsatkichlarni statistik tahlil qilish usullarini ilmiy jihatdan o‘rganish, ularning iqtisodiy jarayonlarni baholash va prognozlashdagi ahamiyatini yoritib berishdan iborat.

Asosiy qism. Iqtisodiy ko‘rsatkichlarni statistik tahlil qilish zamonaviy iqtisodiyotda qaror qabul qilish jarayonining ilmiy asosini tashkil etadi. Ayniqsa, globallashuv jarayonlari kuchayib borayotgan, moliyaviy bozorlar integratsiyalashayotgan hozirgi sharoitda iqtisodiy hodisalarni chuqur va tizimli tahlil qilish zarurati yanada ortib bormoqda. Chunki iqtisodiy tizimda sodir bo‘layotgan o‘zgarishlar ko‘p omilli va murakkab xarakterga ega bo‘lib, ularni oddiy kuzatish orqali emas, balki ilmiy-statistik yondashuv asosida tahlil qilishgina aniq natijalar beradi.

Statistik tahlilning dastlabki bosqichi sifatida deskriptiv statistika iqtisodiy jarayonlarning umumiy ko‘rinishini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Masalan,

oʻrtacha arifmetik qiymat yordamida aholi daromadlari darajasi aniqlansa, median koʻrsatkich daromadlar taqsimotidagi tengsizlikni aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Jahon amaliyotida, xususan, rivojlangan davlatlarda median daromad koʻrsatkichi aholi farovonligini baholashda oʻrtacha qiymatdan koʻra koʻproq qoʻllaniladi. Chunki oʻrtacha qiymat katta daromadli guruhlar taʼsirida notoʻgʻri tasavvur berishi mumkin.

Bundan tashqari, dispersiya va standart ogʻish kabi koʻrsatkichlar iqtisodiy barqarorlikni baholashda muhim vosita hisoblanadi. Masalan, inflyatsiya darajasining past boʻlishi har doim ham iqtisodiy barqarorlikni anglatmaydi. Agar inflyatsiya koʻrsatkichlarining dispersiyasi yuqori boʻlsa, bu narxlarning keskin tebranishini bildiradi va iqtisodiy xavflarning mavjudligini koʻrsatadi.

Indeks usullari esa iqtisodiy oʻzgarishlarni vaqt davomida chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Masalan, isteʼmol narxlarini indeksi (CPI) orqali inflyatsiya darajasi aniqlanadi. 2020–2023-yillarda dunyoning koʻplab davlatlarida inflyatsiya darajasi pandemiya va global taʼminot zanjirlaridagi uzilishlar sabab keskin oshgani aynan indeks usullari orqali aniqlangan. Oʻzbekistonda ham soʻnggi yillarda inflyatsiya darajasini pasaytirish boʻyicha olib borilgan pul-kredit siyosati samaradorligi aynan statistik indekslar asosida baholanmoqda.

Korrelyatsiya va regressiya tahlili iqtisodiy hodisalar oʻrtasidagi sabab-oqibat bogʻliqliklarini aniqlashda muhim metod hisoblanadi. Masalan, ilmiy tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, investitsiyalar hajmining 1% ga oshishi koʻplab rivojlanayotgan davlatlarda YAIM oʻsishini oʻrtacha 0.3–0.5% ga oshiradi. Bunday natijalar regressiya modellariga asoslangan holda olinadi. Shu bilan birga, korrelyatsiya koeffitsienti orqali bogʻliqlik kuchi aniqlanadi, lekin u sabab-oqibatni toʻliq ifodalamasligi sababli ehtiyotkorlik bilan talqin qilinishi lozim.

Vaqt qatorlari tahlili esa iqtisodiy jarayonlarning dinamikasini chuqur oʻrganish imkonini beradi. Masalan, Oʻzbekistonda sanoat ishlab chiqarish hajmining yillik oʻsish surʼatlarini tahlil qilish orqali trend va mavsumiy oʻzgarishlar aniqlanadi. Qishloq xoʻjaligi mahsulotlarida mavsumiylik yaqqol namoyon boʻlsa, sanoat ishlab chiqarishida esa koʻproq trend komponent ustunlik qiladi. Ushbu tahlillar asosida iqtisodiy prognozlar ishlab chiqiladi va davlat siyosati shakllantiriladi.

Ekonometrik modellashtirish zamonaviy iqtisodiy tahlilning eng yuqori bosqichi hisoblanadi. U orqali bir nechta omillarni bir vaqtning oʻzida hisobga olib, murakkab iqtisodiy jarayonlar tahlil qilinadi. Masalan, inflyatsiya darajasiga taʼsir qiluvchi omillar — pul massasi, valyuta kursi, import hajmi va ishlab chiqarish darajasi — ekonometrik model orqali kompleks ravishda baholanadi. Jahon banki va Xalqaro valyuta jamgʻarmasi kabi tashkilotlar aynan shunday modellar asosida mamlakatlarga iqtisodiy tavsiyalar beradi.

Soʻnggi yillarda “katta maʼlumotlar” (big data) texnologiyalarining rivojlanishi statistik tahlilni yangi bosqichga olib chiqdi. Masalan, bank operatsiyalari, onlayn savdo platformalari va mobil ilovalar orqali yigʻilayotgan maʼlumotlar iqtisodiy xatti-harakatlarni real vaqt rejimida tahlil qilish imkonini bermoqda. Bu esa iqtisodiy qarorlarni tezkor va aniq qabul qilishda muhim ahamiyat

kasb etmoqda. Rivojlangan davlatlarda sun'iy intellekt asosida ishlovchi tizimlar yordamida iqtisodiy prognozlar tuzilmoqda, bu esa inson omili ta'sirini kamaytirib, aniqlik darajasini oshirmoqda.

Shu bilan birga, statistik tahlil natijalarining ishonchliligi ma'lumotlarning sifati va to'liqligiga bevosita bog'liqdir. Agar dastlabki ma'lumotlar noto'g'ri yoki to'liq bo'lmasa, eng mukammal statistik model ham xato natijalar beradi. Shu sababli rasmiy statistika tizimini takomillashtirish, ma'lumotlar shaffofligini oshirish va ularni xalqaro standartlarga moslashtirish muhim vazifa hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy ko'rsatkichlarni statistik tahlil qilish nafaqat iqtisodiy jarayonlarni tushunish, balki ularni boshqarishning ham samarali vositasi hisoblanadi. Ilmiy asoslangan statistik yondashuv orqali iqtisodiy xavflarni oldindan aniqlash, resurslardan samarali foydalanish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash mumkin. Shu bois statistik tahlil usullarini chuqur o'rganish va amaliyotda keng qo'llash zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas talabi sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa. Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib aytish mumkinki, iqtisodiy ko'rsatkichlarni statistik usullar yordamida o'rganish bugungi kunda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki iqtisodiyotdagi jarayonlar doimiy ravishda o'zgarib boradi va ularni oddiy kuzatish orqali emas, balki aniq hisob-kitoblar asosida tahlil qilish zarur bo'ladi. Statistik usullar aynan shu vazifani bajarib, iqtisodiy holatni to'g'ri baholashga yordam beradi.

Amaliy jihatdan qaraganda, statistik tahlil iqtisodiy qarorlar qabul qilishda katta ahamiyatga ega. Masalan, inflyatsiya darajasi, ishlab chiqarish hajmi yoki investitsiya ko'rsatkichlari chuqur tahlil qilinmasa, noto'g'ri xulosalar chiqarilishi mumkin. Shu sababli iqtisodiyotni boshqarishda statistik ma'lumotlardan oqilona foydalanish zarur.

Shuningdek, statistik tahlil orqali nafaqat hozirgi holatni baholash, balki kelajakdagi o'zgarishlarni oldindan taxmin qilish ham mumkin. Bu esa iqtisodiy rejalashtirishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, hozirgi tezkor rivojlanayotgan iqtisodiy sharoitda ishonchli ma'lumotlarga tayangan holda ish yuritish yanada dolzarb bo'lib bormoqda.

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy ko'rsatkichlarni statistik tahlil qilish usullari iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim vositalardan biri hisoblanadi. Uni to'g'ri qo'llash orqali samarali boshqaruv va aniq prognozlarga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Abdullayev Yo. Statistika nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 25–45-betlar.
2. Vahobov A., Jo'rayev A. Iqtisodiyot nazariyasi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019. – 60–85-betlar.
3. Wooldridge J.M. Introductory Econometrics: A Modern Approach. – Boston: Cengage Learning, 2016. – pp. 75–110.

4. Самуэльсон П., Нордхаус У. Экономика. – Москва: Вильямс, 2018. – с. 150–180.
5. Мэнкью Н. Г. Принципы экономики. – Москва: Питер, 2019. – с. 120–145.
6. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi rasmiy ma’lumotlari. – <https://stat.uz> (2024-yil).
7. Цой М., Камолов Д. ЗНАЧЕНИЕ И РОЛЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В ЭКОНОМИКЕ: МИРОВОЙ ОПЫТ И ПРАКТИКА УЗБЕКИСТАНА //Academic literature. – 2025. – Т. 1. – №. 1. – С. 1-105.
8. G‘aybullayev S. The place of the digital economy today //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 11. – С. 116-126.
9. G‘Aybullayev Sarvar O. et al. O ‘ZBEKISTONDA ISTE‘MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO ‘NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.
10. Akramovich N. A., Sarvar G., Yassim H. THE PLACE OF THE DIGITAL ECONOMY TODAY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 12. – С. 95-99.
11. Гайбуллаев С., Пулатова М. Ish haqi va mehnat munosabatlari //Новый Узбекистан: успешный международный опыт внедрения международных стандартов финансовой отчетности. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 370-372.
12. Sarvar G., Sirojiddin S., Xushnudbek P. FACTORS AFFECTING LABOR RELATIONS AND ITS WAGE //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 12. – С. 126-129.
13. Abdulhamidov A., Usmonova V. SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH JARAYONLARINI RAQAMLASHTIRISH VA ZAMONAVIY BOSHQARUV TEXNOLOGIYALARINI QO ‘LLASH //Scientific practical conference. – 2025. – Т. 1. – №. 1. – С. 487-491.
14. Bobanazarova J., Usmonova V. YASHIL IQTISODIYOT MAMLAKAT BARQAROR RIVOJLANISHNING ASOSI VA KELAJAGIMIZNI BELGILAB BERUVCHI STRATEGIK YO ‘NALISH //Scientific practical conference. – 2025. – Т. 1. – №. 1. – С. 141-143.
15. Usmonova V., Zoirov A. O ‘ZBEKISTONDA YASHIL INVESTITSIYALARNING RIVOJLANISHI VA ISTIQBOLLARI //Scientific practical conference. – 2025. – Т. 1. – №. 1. – С. 149-153.
16. USMANOVA V. Increasing investment attractiveness in the development of the national economy //International Journal of Advance Scientific Research. – 2023. – Т. 3. – №. 05. – С. 131-138.
17. Шарафуллина Р., Усманова В. Цифровая экономика: определение, преимущества, недостатки //Science technology&Digital finance. – 2023. – Т. 1. – №. 5. – С. 47.